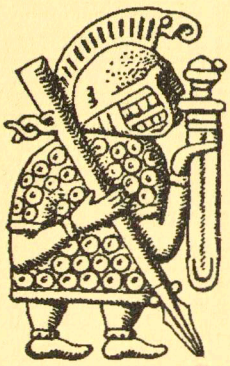

FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Hänglåsen på Helgö
Tomtlund, Jan Erik
Fornvännen 238-247
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1970_238
Ingår i: samla.raa.se

Litteratur

Almgren, O. 1897. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte.* Stockholm.

Böhner, K. 1958. *Die frankischen Altertümer des Trierer Landes.* Berlin.

Hildebrand, H. 1872–80. Bidrag till spännets historia. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* IV. Stockholm.

Malmer, M. 1963. *Metodproblem inom järnålderns konsthistoria.* Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. No 3. Lund.

Nylén, E. 1955. *Die jüngere vorrömische Eisenzeit Gotlands.* Uppsala.

Tischler, O. 1879. *Ostpreussische Gräberfelder III.* Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg. Königsberg.

Summary

The author puts forward a proposal for terminology for fibulae, based on the function of this object. The movement described by the fibula when inserted into the cloth logically suggests a forward and a rear section and a right and a left side. As the fibula has been linked to this function it is in principle a matter of indifference how it is depicted, but the author considers it best to align it in such a way that its right and left sides accord with those of the reader.

Translated by Richard Cox

Hänglåsen på Helgö

I det rika fyndmaterialet från Helgö finns idag ca 80 säkra hänglås och delar av hänglås och ca 10 låsfjädrar till i trä infattade lås. Helgös hänglås är av s. k. bultlåskonstruktion, dvs. bygeln kan helt frigöras från låshuset. Av nycklar finns ca 30 säkra och ungefär hälften av dem tycks vara avsedda för hänglås.

Helgömaterialets storlek får man ett bättre begrepp om då man jämför med det komparativa material som för närvarande finns. I SHM finns från fastlandet, Birka ej medräknat, ca 5 hänglås och ca 10 troliga hänglås-nycklar. Från Birka finns i de publicerade gravarna (Arbman 1940, 1943) 8 hänglås och 22 möjligen passande nycklar. Från Svarta jorden och Arbmans grävning 1932–34 finns ca 10 hänglås och 5 möjligen passande nycklar. Birka tycks för närvarande vara den enda lokal på fastlandet som i fråga om hänglåsmaterial är direkt jämförbar med Helgö. Men det kan vara värt att påpeka att man i Birka funnit hänglås både i boplatslager och gravar. Helgös låsmaterial kommer uteslutande från boplatslager.

I Helgö I, s. 159, finns en preliminär uppdelning av hänglåsen efter den yttre formen. Samtidigt nämns att låsmekanismen tycks vara av två olika typer;

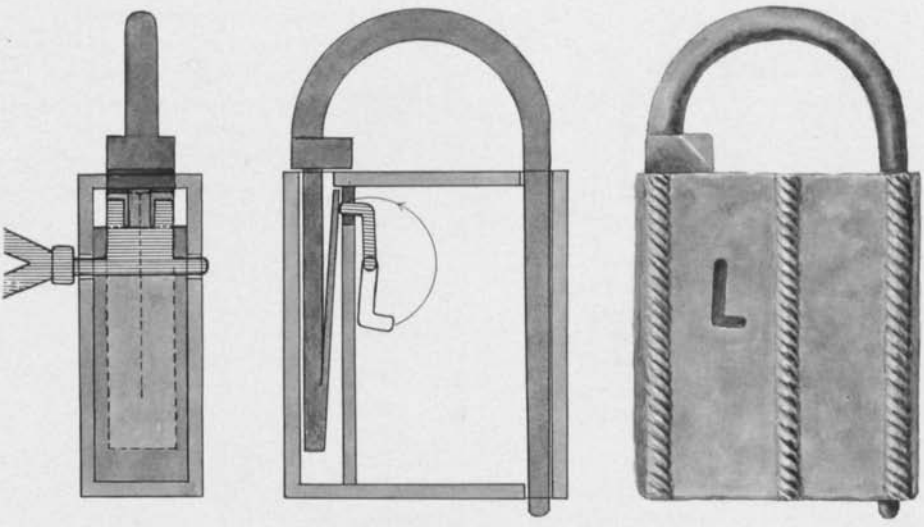

Fig. 1. Hänglås med vridnyckelmekanism. Nyckeln är försedd med ett stift som styr den rätt. De två krökta klorna trycker in bygelförlängningens fjäder så att bygeln kan dras ut. (Lås 674. Konstruktionsteckning H. Faith-Ell.) — Padlock with turning-key mechanism. Key provided with a rod which directs it. The two hooked claws press into the spring of the shackle-sheath extension so that the shackle sheath can be drawn out.

med enkel eller dubbel fjäder. Jag har valt att typindela hänglåsen i första hand efter mekanismens funktion och konstruktion. Efter genomgång av Helgömaterialet vill jag uppdela dessa lås i följande 4 typer:

1 Lådformade hänglås med vridnyckelmekanism
2 Lådformade hänglås med skjutnyckelmekanism
3 Cylindriska hänglås
4 Obestämbara hänglås och hänglåsfragment

För närmare studium av olika hänglåskonstruktioner och nycklar har röntgenfotografering givit mycket goda resultat. Hos många hänglås har korrosion utplånat synliga spår av eventuella nyckelhål. Men om mekanismen är välbevarad kan man med hjälp av röntgenfotografering relativt lätt särskilja exempelvis lås av typ 1 från lås av typ 2.

1. *Lådformade hänglås med vridnyckelmekanism.* Konstruktion: Bygelns förlängning har form av en rektangulär, platt ten, parallell med låsets kortsida. Den är på ena sidan försedd med en fjäder, som förhindrar bygelns borttagande. Vid övergången mellan bygeln och dess förlängning är bygeln hos alla typer av lås kraftigt förtjockad eller försedd med en fyrkantig plåt. Syftet med detta är att förhindra manipulering med fjädern från ovansidan (fig. 1).

Låset öppnas av en vridnyckel med böjda klor. Genom vridningen trycker klorna in fjädern, så att hela bygeln med fjäder kan dras ur låset. För att försvåra dyrkning skyddas fjädern i låshuset av en skiljevägg, som i överkanten är öppen för nyckelns klor. Många av dessa lås har fjäder som är uppdelad i två tungor. Dessa kan tryckas in var för sig. Ett sådant lås öppnas av en nyckel

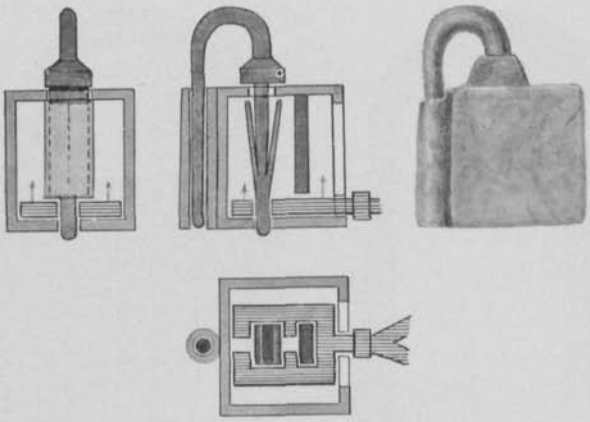

Fig. 2. Hänglås med skjutmekanism. Nyckeln sticks in i det T-formade nyckelhålet och skjuts uppåt. Den dubbla fjädern trycks ihop och bygeln kan dras ut. (Lås 802. Konstruktionsteckning H. Faith-Ell.) — Padlock. They key is inserted into the T-shaped key hole and moved upwards. A double spring is pressed together and the shackle can be drawn out.

med två klor, och skiljeväggen i låshuset är endast försett med hål för dessa klor. De välbevarade låsen av denna typ har på ena långsidan ett närmast L-format nyckelhål för vridnyckeln med dess klor. På motsatt sida om nyckelhålet kan låshuset vara försett med ett runt hål för vridnyckelns stift.

De största låsen från Helgö tillhör denna typ. De är de välbevarade låsen 571–574 som alla är försedda med vertikalt påsatta åsar. 571, som är det största låset, har en storlek på låshuset av 39 × 41 × 21 mm och en fullständig höjd av 62 mm.

Det bör nämnas att i alla järnlås är låshuset tillverkat av ca 2 mm tjockt järn. Bronslåsen, dvs., låsen med låshuset i brons, är tillverkade av något under 1 mm tjockt bronsbleck.

2. *Lådformade lås med skjutnyckelmekanism.* Konstruktion: Bygelns förlängning har form av en rektangulär platt ten. Den är försedd med en dubbel fjäder; en fjäder på vardera sidan. Hänglåsen är på den ena kortsidan försedda med ett nyckelhål, som har form av ett upp-och-nedvänt T. Omedelbart bakom det T-formade nyckelhålet finns en smal vägg, som förhindrar direkt manipulering med fjädrarna (fig. 2).

Nyckeln har ett plant ax. Detta är försett med urtag för bygelförlängning, fjädrar och dyrkhinder. När den insatta nyckeln skjuts uppåt i det T-formade nyckelhålet, trycks fjädrarna ihop och bygeln kan dras ut (fig. 3).

Några nycklar är försedda med ett urtag i axets ena yttersida. För att försvåra användandet av falska nycklar, har man längs låsets ena innervägg satt en liten fyrkantsten. På röntgenfoto kan man exempelvis se denna fyrkantsten på hänglås 3051. Där har den nitats fast i hänglåsets ovansida.

I *Helgö I* nämns i katalogen några hänglås med L-formade nyckelhål: 93, 94, 691 och 802. Dessa hänglås har nyckelhålet placerat på kortsidan liksom låsen med T-format nyckelhål.

Jag anser att dessa lås har T-formade, men till hälften igenrostade nyckelhål. Det kan ej vara fråga om nyckelhål för vridnycklar. Nyckelhålen är så pass stora och utrymmet så litet att en vridning med passande nyckel är omöjlig. Låsen är utan tvivel skjutlås.

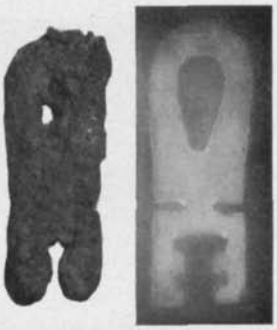

Fig. 3. Skjutnyckel 6223 i vanligt foto och röntgenfoto. Man ser hur röntgenfotot i detta fall tar fram detaljer som ej är synliga för blotta ögat. — Inserted key 6223 in an ordinary photograph and in an X-ray photograph. It will be seen how the X-ray photograph brings out details which are invisible to the naked eye.

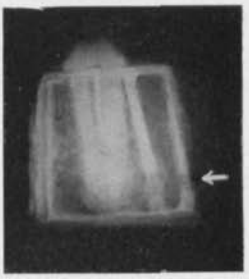

Fig. 4. Röntgenfoto av lås 3051. Pilen visar var man kan urskilja nyckelhålet. Det syns som en mörkare skuggning i låshölje och skyddsvägg. — X-ray photograph of lock 3051. The arrow shows how the keyhole can be distinguished. It will be seen as a darker shadow in the lock case and protective wall.

För skjutlås med L-formade nyckelhål skulle i så fall de nycklar passa, som är avritade i *Helgö I* s. 121, fig. 26: 6, 7. Men dessa nycklar torde vara fragmentariska nycklar av typ a. a. fig. 26: 2, 9 eller liknande. Men någon närmare undersökning av detta har jag ännu ej gjort, så det kan vara möjligt att skjutlås med L-formade nyckelhål existerar.

I *Helgö I* s. 120 f. och *Helgö II* s. 68 f. finns mycket åskådliga funktions- och rekonstruktionsritningar av lås, som tillhör typ 1 och 2. Undersökning visar att alla dessa är korrekta, men med ett undantag. Det är konstruktionsritningen över lås 3051 i *Helgö II* s. 69, fig. 20: 1. Röntgenfotografering av låset visade att det har samma inre konstruktion som de övriga avritade enkla skjutlåsen. Den smala skyddsväggen skall vara placerad mellan det T-formade nyckelhålet och bygelns förlängning med fjädrarna (fig. 4).

3. *Cylindriska hänglås.* De funna exemplaren är alla fragmentariska och saknar bygel. Ett hänglås, 2481, är försedd med insatt nyckel. Men röntgenfotografering av detta lås sade inget om mekanismens konstruktion då låsets innanmäte är starkt förrostat. Två lås, 1419 och 2149, har haft låshusets inre delat i två delar av en diametral mellanvägg. 1419 har i mellanväggens ena ände två små bredvidliggande hål (fig. 5). Låset avbildat i Erixon 1946, s. 69, fig. 73 (fig. 6) är också försedd med en mellanvägg som har liknande hål. Troligt är att dessa lås har liknande mekanismkonstruktion. Genom dessa hål stacks nyckelns klor, så att fjädern sammanpressades och bygeln kunde dras ut.

Nyckeln till låset i Erixon 1946 är en rekonstruktion. En i Helgömaterialet passande nyckeltyp är den fragmentariska 2120 (se fig. 5). I lås 1419 är avståndet mellan hålens ytterkanter 5 mm och axdelen på nyckel 2120 är 7 mm

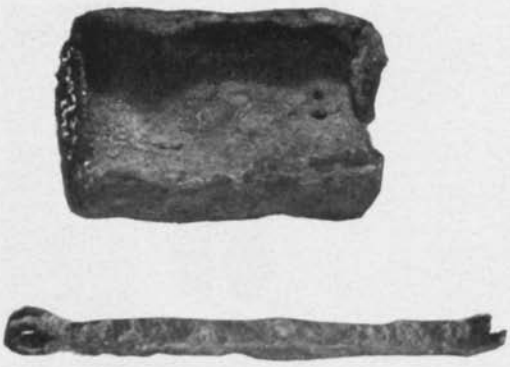

Fig. 5. Lås 1419 och nyckel 2120. Låset har i sin diametrala mellanvägg två hål som kan vara avsedda för det U-formade axet till nycklar av samma typ som 2120. — Lock 1419 and key 2120. In its diametric intermediate wall the lock has two holes which may be intended for the u-shaped web of the key of same type as 2120.

bred. Dessa två mått ligger inom samma storleksordning, och det är troligt att en liknande nyckel kan ha använts till låset. Nyckelns klor skall vara så långa, att de kan räcka igenom mellanväggen och sedan trycka in fjädern. Fjädern måste komma över den i lås 1419 mycket låga tröskel så att bygeln kan dras ur. Det fragmentariska axet till nyckel 2120 består av två vinkelböjda klor, den största är nu ca 4 mm lång. Denna klolängd skulle väl fylla sin funktion i lås 1419. Där är mellanväggen i låset 2 mm tjock och vid det fyrkantiga hålet för bygelns förlängning är den fragmentariska fjädertröskelns största mått 2 mm.

En nyckel, 2243, har ett vinkelböjt cirkulärt ax med urtag i mitten. Det är en nyckel till ett cylindriskt hänglås utan mellanvägg. Något helt sådant lås har ännu ej hittats på Helgö.

4. *Hänglåsen* i denna grupp representerar de hänglås och fragment som ej kan inordnas i föregående typer. Denna grupp har stort intresse då man här har ett material utan större antikvariskt värde som kan användas till olika naturvetenskapliga undersökningar. Exempelvis kan metallografiska undersökningar tala om tillverkningstemperatur, tillverkningsteknik, eventuell härdning etc. Och med spektralanalys kan man få veta om olika delar av ett lås tillverkades av samma slags eller olika slags järn. Dessutom kan man hos vissa förstörda lås få en närmare inblick i konstruktion och sammansättning.

Ett belysande exempel är nr 2149. Det består av fragment från ett cylindriskt hänglås och fragment från ett lådformat hänglås med påsatta, vertikala åsar. På en från det lådformade hänglåset lossad ås kan man på undersidan se ett tunt bronsglänsande skikt. Tydligen har åsarna på detta speciella lås blivit pålödda med en bronslegering.

Avslutningsvis vill jag presentera Helgös hänglåsmaterial t. o. m. 1969 års grävning. Alla osäkra och tveksamma hänglåsfragment är utgallrade, så det som presenteras är vad jag anser vara säkra exemplar. Lås och nycklar är uppsatta i nummerföljd, och tabellen går endast in på konstruktionsdetaljer. De publicerade låsen finns i katalogform i *Helgö I* och *Helgö II*. I *Helgö I* står bronslåsen på s. 115 f. och järnlåsen på s. 128 ff., i *Helgö II* står bronslåsen på s. 66 f., och järnlåsen på s. 72 f.

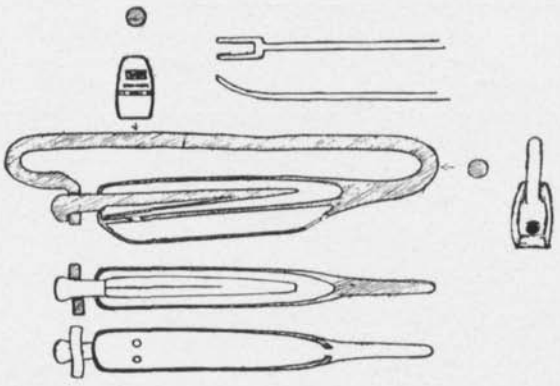

Fig. 6. Bultlås. Tvär- och längdsektion samt rekonstruktion av nyckel. Enligt Erixon 1946, s. 69 ingick låset i ett uppländskt gravfynd från yngre järnåldern. Nordiska museet inv. nr 147 893. Efter Erixon 1946, fig. 23. — Iron age padlock; sections and reconstruction of key. From Erixon, 1946.

Förklaring till tabellen. Numret är de nummer som finns i Helgöpublikationerna. Låstyperna är de här berörda typerna. Ett lås markeras med x, om det är en nyckel som passar till någon låstyp markeras den med N.

bl = bronslås, jä = järnlås, järnnyckel.

Bygsl = bygelslida: y = yttre bygelslida, i = inre bygelslida, s = bygelslida saknas.

BygD = bygeldiameter.

pst ås betyder att låset har påsatta, vertikala åsar.

Mått. För att måttuppgifterna skall ge något av värde har följande mått på lås av typ 1, 2 och 4 tagits: låshusets bredd, låshusets höjd och låshusets tjocklek (B/, H/, och T). Till låshusets bredd medräknas eventuell yttre bygelslida, eller om sådan saknas den bevarade bygeln. Om låsets bygel är fullständigt bevarad sätts efter dessa tre mått låsets fullständiga höjd (FH). Meningen med denna måttagning är att den skall visa låsmaterialet i mer åskådlig form. Alla medtagna måttuppgifter försöker konsekvent visa låshusets ursprungsstorlek. Är exempelvis låshusets långsidor defekta som hos 573, så medtages ej detta mått. Är låset så fragmentariskt att inte en fullständigt bevarad kantbit finns, så medtages inga mått.

Lås av typ 3 har måtten diameter och höjd (/D och H/). Ett av dessa lås får på slutet ett extra mått. Det är lås 2481 som har en bevarad, isatt nyckel. Denna konsekventa måttagning är ej genomförd för nycklarna. Här mäts måtten: axets bevarade bredd och nyckelns bevarade längd (B/ och /L). Detta förfarande beror på osäkerheten om skjutlås med L-format nyckelhål existerar eller ej. Hos ett par nycklar är det därför osäkert om de har defekta ax eller ej. Publ. visar om låset/nyckeln finns publicerat i *Helgö I* eller *Helgö II*.

Tabellens järnlås. Om man för tillfället bortser från typ 4, så är typ 2 den största gruppen med 20 lås. Vid uppställning i storleksordning av lås med bevarade låshus finner vi att »medianlåset» har en storlek av 21 × 22 × 18 mm. Nästan alla lås har yttre bygelslida: av 13 lås har 12 yttre bygelslida medan ett lås saknar sådan. Det är anmärkningsvärt att dessa enkla, nästan schablontillverkade lås har försetts med bygelslida. Tydligen fyller bygelslidan en viktig funktion med att styra mekanismen rätt för att på så sätt underlätta upplåsningen.

	Låstyp						Bygel				pst	Mått				
Nummer	1	2	3	4	br	jä	y	i	s	bD	ås	B/D	H/L	T	FH	Publ
7			×			×	×					25	36			I
92		×				×	×			3		24	18	14	30	I
93		×				×	×					33	37	20		I
94		×				×	×			3		20	14	17		I
95	×				×			×				20	17	8		I
100		N				×						12	39			I
377		×				×	×			3		20	18	14	28	I
430	×				×											I
569	×				×			×				15	15	9		I
570	×				×			×				19	20	10		I
571	×					×		×		4	×	39	41	21	69	I
572	×					×				4	×		40	20	62	I
573	×					×		×		4	×	38	42	22	66	I
574	×					×		×		4	×	38	47	21	66	I
592		×				×				4						I
691		×				×	×			3		23	16	15	31	I
692			×			×	×				×	25	35			I
802		×				×	×					20	21	18	31	I
810	×				×				×			18	23	10		I
830		×			×				×	3		15	15	12	24	I
830		×				×			×	3		20	16	15		I
834		×			×		×					21	22	14		I
935	N					×						9	46			I
997		×				×				3						I
1024				×		×							26			I
1347	×					×	×			5		22	32	23	52	I
1417		N				×						9	37			I
1418		×				×	×			3		25	25	19	44	I
1419			×			×						29	40			I
1422				×		×	×						35			I
1519		×				×	×			3		23	18	17		I
1667			N			×						6	65			
1675				×		×										I
1861		N				×						14	54			I
1900	N					×						8	46			I
2037				×		×										I
2088				×		×					×					I
2120			N			×						7	69			I
2149			×			×	×					37				I
2149				×		×					×					I
2155		N				×						9	37			II
2241	N					×						10	46			I
2243			N			×						26	145			I
2297		×				×				3						I
2315		×			×				×			17	17	14		I
2345		N				×						10	66			I
2346		×				×	×			4			32	23		I
2349		×				×				5						I
2385				×	×											I
2396		×				×	×				×	33	33	30		I
2411				N		×						10	39			I
2447	×				×							24	22	15		I
2460			×			×	×					17	32			
2481			×			×			×			30	50		100	I
2482				×		×							20			II
2484				×		×				4						II

	Låstyp						Bygel				pst	Mått				
Nummer	1	2	3	4	br	jä	y	i	s	bD	ås	B/D	H/L	T	FH	Publ
2560			×		×		×					18	25			II
2667	×				×			×				19	19	12		
2885			×			×	×					15	22			II
3026				×		×				4						II
3051		×				×	×					22	22	16		II
3291				×		×			×							II
3325				×		×	×			6	×	45	32	30		II
3389	×					×		×				20	22	15		II
3389		×				×	×					21	22	18		II
3392	×				×											II
3393	×				×											II
4408				×		×										II
4411				×	×											II
4440	×				×			×				13	21	7		II
4837				×		×										II
5813	×				×			×				21	21	12		
5817		×			×											
5853				×		×				3		17	12	9		
5875	×					×				2						II
5921	N					×						8	43			
5934	×				×			×				19	20	10		II
5951	×					×	×			2		27	25	13		II
6001				×		×					×		35			
6223		N				×						13	36			
6286		×				×	×			4		18	18	14		
6349		×				×					×	28	25	15		
6353	×				×			×		3		22	22	10		
6358				×		×					×					
6535				×	×											
6741				×		×				3						
6891			×			×	×					20	37			
7702				×		×										
7714				×		×		×					31			
7905				×	×											
8482			×			×			×			25				
8556				×		×				3						
9994	×					×		×				19	22	9		
10209		×				×			×	3		17	17	17	27	
onumr	×				×			×				19	22	10		

De två låsen av denna typ med påsatta, vertikala åsar skiljer sig från de övriga låsen. De är gruppens största lås och har en mer komplicerad mekanism (*Helgö I*, s. 121, fig. 26: 10).

Typ 1 räknar 9 lås. »Medianlåset» har måtten 27 × 25 × 13 mm. Denna typs låshus har en längd/höjd som i genomsnitt är större än föregående typ, men låshusets bredd är i genomsnitt mindre. Denna skillnad, som också märks om man jämför de båda typernas »medianlås», är säkert beroende på olikheten i mekanismkonstruktionen.

Av 7 lås hade 2 yttre och 5 inre bygelslida. Inget lås saknade bygelslida. Hos typ 2 kunde man se en tydlig tendens för yttre bygelslida, medan man hos typ

1 i det nuvarande materialet ej kan se någon tendens för eller mot yttre bygelslida.

Även i denna typ verkar låsen med påsatta, vertikala åsar vara de största. De påsatta, profilerade åsarna har troligen tjänat mer som förstärkning av låset än som prydnad.

Det går ej att se någon markant skillnad mellan bygeldiametern hos typ 1 och typ 2.

Typ 3 räknar 9 lås. Här finns en viss tendens till yttre bygelslida. Av 8 lås har 6 yttre bygelslida medan två lås saknar bygelslida.

Typ 4 består av fragment från minst 20 lås. Om man tar denna grupp med i beräkning går det inte bestämt att säga om lås av typ 1 eller 2 är vanligast. Men antalet cylindriska lås i denna grupp är säkert liten. De cylindriska bultlåsen är i minoritet.

Tabellens bronslås. Vid genomgång av bronslåsen finner vi att det är lås av typ 1 som dominerar med 14 lås. Dessa lås är i genomsnitt mindre än de i järn: »Medianstorlek» 19 × 20 × 10. Hos de lås som är så pass bevarade att höljet är komplett, kan man se att samtliga på motsatt sida om nyckelhålet har ett runt hål för vridnyckelns stift. Då alla funna hänglåsnycklar av vridtyp är försedda med stift, så är det mycket troligt att alla järnlåsen av typ 1 också varit försedda med liknande hål.

Alla lås är försedda med inre bygelslida. Den yttre formen varierar något. Några är helt lådformade, men de flesta låsen har en avrundad kortsida. Lås 2667 har en vinklad kortsida.

Typ 2 räknar 4 lås. Av 3 lås har ett lås yttre bygelslida medan 2 lås saknar sådan.

Typ 3 består av ett osäkert cylinderformat lås.

Typ 4 består av fragment från minst 4 lås.

Av nycklar har man hittat 4 som passar till lås av typ 1, 6 till typ 2 och 3 till typ 3.

I det material som för närvarande finns tycks bronslåsen skilja sig något från järnlåsen. Storleken hos bronslåsen verkar genomsnittligt vara mindre. Anmärkningsvärt är att hos typ 2 saknade av 15 järnlås endast 2 yttre bygelslida medan av 3 bronslås 2 stycken saknade sådan. Men att dra någon slutsats ur detta går ej, materialet är för begränsat.

Några av bronslåsen är ornerade. Kan det tänkas att de mindre och vackrare bronslåsen förutom låsfunktion även tjänade som prydnadsföremål?

Denna sammanställning kan betraktas som början till en diskussion om de forntida hänglåsen. Jag avser att fortsätta studierna med en ingående komparativ analys, för att om möjligt få fram både kronologiska och kulturhistoriska aspekter på detta för Helgös del mycket rika material. Mycket intressant vore att försöka utreda om hänglåsen är importgods eller om de är tillverkade på Helgö. Systematiska metallundersökningar, särskilt spektralanalys, kan hjälpa till att svara på denna och många andra frågor.

Jan-Erik Tomtlund

Litteratur

Arbman, H. 1940. *Birka I. Die Gräber, Tafeln.* Uppsala.
Arbman, H. 1943. *Birka I. Die Gräber, Text.* Uppsala.
Erixon, S. 1946. Ur låsets utvecklingshistoria: i *På järnets fasta grund, Låsbolaget 100 år.* Eskilstuna.
Helgö I = Holmqvist, W. – Arrhenius, B. – Lundström, P. *Excavations at Helgö* I. Uppsala 1961.
Helgö II = Holmqvist, W. – Arrhenius, B. *Excavations at Helgö* II. Uppsala 1964.

Summary

On Helgö there have been found about 80 padlocks and about 15 keys to such locks.

Some locks have a case made of bronze but the majority of them, and – so far – all of the keys, are of iron. On the basis of the external shape of the lock and the construction of the mechanism the author has divided them into four types:

1. Box-shaped lock with turning key mechanism/turning key.
2. Box-shaped lock with inserted key mechanism/inserted key.
3. Cylindrical lock/keys fitting cylindrical locks.
4. Other locks/keys.

This material of locks is presented in table form. Locks of the above-mentioned types are marked *x*, keys *N*.

The abbreviations in the table headings are explained below:

br = padlock of bronze

Jä = padlock/key of iron

Bygel = shackle sheath: y = external shackle sheath, i = internal shackle sheath, s = no shackle sheath

bD = Diameter of shackle

pst ås = applied ridges

B/D = Width/Diameter, H/L = Height/Length, T = Thickness,

FH = Full Height

Publ = Published in *Excavations at Helgö* I and II

Translated by Richard Cox

Runorna i Hagia Sofia

Efter professor Alfred Westholms smått sensationella upptäckt 1964 i Hagia Sofia-moskén av en inskription, som kunde förmodas vara en nordisk runinskrift, har denna omnämnts i press och TV, i en akademisk avhandling (Ingrid Sanness Johnsen, Stuttruner, Oslo 1968) och även aktualiserats av The National Geographic Magazine. Det kan därför vara på tiden att presentera en bild av rist-